

RECENZII

Septimiu Chelcea

Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative (ediția a II-a), București, Editura Economică, 694 p.

Primul contact cu metodologia cercetării sociologice este un fel de duș rece pentru studenții din primul an. Acest fapt se datorează complexității problematicei prezentate și capacității lor, încă scăzute, de a se desprinde de ceea ce își reprezentau despre societate înainte de intrarea în facultate. Contactul cu tratatele sau manualele de metodologie impresionează, creând un ușor sentiment de deznădejde. Pe parcursul facultății, când înaintează treptat în sociologiile de ramură și își propun proiecte de cercetare, au nevoie de baza metodologică fără de care demersul lor ar rămâne unul lipsit de consistență. Mai mult, specialiștii simt nevoia să-și ghideze și să-și susțină „bucătăria internă a cercetărilor” prin lucrări și nume de referință atât pentru a oferi o mai mare credibilitate rezultatelor cercetării, cât și pentru se pune la adăpost de criticile „constructive” ale colegilor de breaslă în ceea ce privește modul de realizare a cercetărilor.

Personal, constat două tendințe subiective când caut lucrări de metodologie : una este de a mă uita după cărți voluminoase, iar alta, de a căuta informații despre autor. În primul rând, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative* impresionează prin noutatea și volumul informațiilor. În al doilea rând, lucrarea face parte din categoria cărților așteptate de

publicul de specialitate. Aceasta pentru că orice lucrare de metodologie constituie un câștig pentru științele sociale unde, datorită naturii domeniului, problemele metodologice sunt o prioritate pentru cercetători. În științele sociale, mai mult poate decât în alte domenii ale științei, se produc permanent lucrări de metodologie, însă doar unele reprezintă cu adevărat repere de neevitat pentru cei care intenționează să producă cunoaștere. Cred că această precizare este importantă deoarece în contextul științific actual, în care accesul la informații este mult îmbunătățit datorită dezvoltării Internetului, există și o serie de riscuri la care sunt expuși cei care caută informații de specialitate. Internetul permite accesul la informații, însă avem nevoie de filtre, de repere semnificative pentru ca el să devină o unealtă într-adevăr folositoare. Cuprinzând informații referitoare la lucrări de referință în domeniul metodologiei științelor socio-umane, această lucrare ne oferă și astfel de repere.

Fred N. Kerlinger, autorul unuia dintre cele mai cunoscute tratate de metodologie cercetării socioumane, *Foundation of Behavioral Research* (New York, Holt, Rinehart and Winston, 1964/1974), afirma în prefața la a doua ediție a acestei lucrări : „O puternică implicare subiectivă este cel mai important motivator pentru abordarea obiectivă a fenomenelor (...); fără îndoială că o lucrare semnificativă nu poate fi făcută fără o puternică implicare personală (...); studenții nu pot învăța mai multe despre știință, cercetare și metode de cercetare fără o considerabilă implicare personală” (pp. vii-viii). Lucrarea *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și cali-*

tative este scrisă cu devotament pentru sociologie și necesită, de asemenea, angajament științific pentru a fi parcursă cu adevărat, fiind o lucrare la care trebuie să se revină permanent. Umberto Eco, în lucrarea *Cum se face o teză de licență* (Constanța, Editura Pontica, 1997/2000), vorbește despre o categorie importantă de cărți la care apelează studenții care fac o teză de licență. Este vorba despre cărțile „cu ajutorul cărora se vorbește”.

Cartea profesorului Septimiu Chelcea face parte și din această categorie. Sintetizând experiența de cercetare a autorului și cuprinzând din abundență noutăți de specialitate de prima mână, lucrarea ne ajută să vorbim științific despre diversele subiecte sociologice.

În prefața la această a doua ediție a lucrării, autorul își numește lucrarea „manual universitar, destinat viitorilor specialiști în sociologie și, mai larg, în domeniul științelor socioumane” (p. 15). Lucrarea însă depășește cu mult granițele unui manual universitar: este un tratat de metodologia cercetării socioumane, în cel mai deplin sens al termenului. Îndeobște prin *tratat* se înțelege o lucrare specială în care sunt expuse metodic problemele fundamentale ale unei discipline. Prin complexitatea conținutului, lucrarea *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative* este cu siguranță un tratat, și nu doar un manual. Sunt prezentate într-o formulă intens raționalizată, fără să fie „mcdonaldizată”, metodele și tehnicile specifice științelor sociale, analizându-se fiecare metodă în funcție de specificul și relevanța pentru cunoașterea sociologică. Lucrarea cuprinde și abordări metodologice noi, care nu se regăsesc în alte lucrări de metodologie publicate în România și care se constituie în preocupări actuale pe plan internațional în domeniul științelor sociale. Cartea depășește astfel pozitivismul ce caracterizează unele dintre manuale și tratele de metodologia cercetării

sociologice, prin prezentarea unor preocupări actuale în sociologie, cum ar fi cercetarea calitativă, cercetarea feministă sau cercetarea-acțiune. Se poate spune că este prima lucrare din România care prezintă într-o viziune integratoare și comprehensivă metodele cantitative și calitative din cadrul metodologiei cercetării sociologice.

Chiar dacă cele mai voluminoase capitole ale lucrării sunt „Chestionarul în investigația sociologică” și „Experimentul în cercetările socioumane”, capitolele referitoare la o tehnică și o metodă de cercetare sociologică ce sunt considerate, prin natura lor, ca făcând parte din metodologia cantitativă a cercetării socioumane, lucrarea aduce multe informații noi despre cercetarea calitativă. Mai mult, folosirea casetelor de lucru în care autorul oferă pasaje semnificative din lucrări, studii sau cercetări de referință, face din acesta un instrument cvasicomplet de lucru pentru studenți, doctoranzi și cercetători. Această a doua ediție a tratatului (prima ediție a apărut în 2001) cuprinde modificări în capitolele referitoare la metodologia cercetărilor sociologice empirice, tipurile de cercetări sociologice, interviul ca tehnică de cercetare științifică, metoda observației, studiul documentelor sociale. De asemenea, autorul a tratat într-un capitol separat problematica ipotezelor și a formalizării în sociologie. În prima ediție, aceste două aspecte se regăseau în capitolul „Metodologia cercetărilor sociologice empirice”. Prezentarea unor informații fundamentale despre cercetarea calitativă este cu atât mai importantă cu cât, în literatura sociologică românească, se produc puține studii realizate în această perspectivă. Exprimându-și rezerva în legătură cu dezvoltarea unei sociologii care să devină uniparadigmatică, prin efortul de a descoperi puncte comune între paradigmele existente în acest moment în sociologie – idee susținută de autorul american George Ritzer în lucrarea *Exploration in Social Theory. From Methateorizing*

to *Rationalization* (Londra, Sage Publication Ltd., 1975/2001), profesorul Septimiu Chelcea prezintă cele două abordări dominante în momentul de față, „...fără a contrapune într-o luptă distructivă cercetarea cantitativă cu cercetarea calitativă” (p. 47), considerând că „aceste două stiluri de cercetare reprezintă astăzi paradigmele fundamentale ale sociologiei” (p. 47).

Axele principale ale discursului autorului din această lucrare sunt reprezentate de principiile metodologiei cercetării sociologice, pe care le enunță și le analizează în capitolul al doilea al tratatului: principiul unității dintre teoretic și empiric; principiul unității dintre explicație și înțelegere; principiul unității dintre cantitativ și calitativ; principiul unității dintre judecățile evaluative și cele constatative. Articularea lucrării pe baza acestor principii face ca tratatul să aibă o logică internă solidă, aspectele teoretice fiind susținute prin exemple practice extrase din cercetări model realizate pe plan internațional și național, multe dintre acestea fiind prezentate „pe viu”, în casete special create, în care se regăsesc pasaje semnificative din lucrări fundamentale de sociologie sau instrumente de lucru folosite în cadrul cercetărilor sociologice. Susținând unitatea dintre cercetarea cantitativă și cea calitativă, autorul consideră că, pe de o parte, în cercetarea socioumană empirică se poate proceda la clasificarea statistică a cazurilor analizate, iar pe de altă parte, prezentarea unor „cazuri relevante” poate conduce la o mai bună înțelegere a seriilor de date statistice. Vorbind despre pericolul „alunecării” în ideologie a sociologiei, Septimiu Chelcea afirma: „...partinitatea nu asigură prin ea însăși cunoașterea adevărului” (p. 20). Ceea ce emană această lucrare în toate rândurile sale este credința autorului în adevăr, în adevărul științific și angajamentul în orienta-

rea cercetării științifice, în sensul respectării valorilor sociale: „Sociologii, ca cetățeni ai democrației, urmăresc binele lor și al semenilor lor. Ei nu trebuie să păstreze o atitudine de neutralitate între adevăr și neadevăr, între dreptate și nedreptate, între omenie și neomenie” (p. 52).

Beneficiarii sociologiei, fie că sunt organizații guvernamentale sau nonguvernamentale, firme private sau partide politice, așteaptă certitudini, iar discursul sociologic caracterizat de relativism nu-i satisface pentru că, în multe situații, viziunea lor este una dihotomică, în alb și negru. În domeniul metodologiei cercetării sociologice se regăsește o situație orecum paradoxală. Respectarea cât mai riguroasă a regulilor metodologice poate apropia discursul sociologic tot mai mult de certitudine; pe de altă parte, în sociologie sunt valabile principiile metafizicii probabiliste promovate de Patrick Suppes, unul dintre ele afirmând că „certitudinea cunoașterii în sensul preciziei absolute a măsurătorilor este irealizabilă” (p. 39). Întâlnim destul de frecvent în scrierile de sociologie ideea că această știință s-ar afla oarecum în impas – impas datorat în principal puterii predictive scăzute a sociologiei. În introducerea acestei a doua ediții a lucrării, se observă scepticismul autorului în ceea ce privește acest aspect. Ca să-l parafrazez pe David Silverman (*Interpretarea datelor calitative. Metode de analiză a comunicării, textului și interacțiunii*, Iași, Editura Polirom, 1993/2004), care spunea „să dăm crezare poveștii, și nu povestitorului”, așa spune în legătură cu acest ultim aspect să dăm crezare cărții și să-l înțelegem pe autor. Indirect, din întreaga lucrare pulsează crezul autorului că, dacă există vreo modalitate de a face sociologia mai credibilă, aceea este cea a urmării „metodei”.

Gabriel Jderu